

INNOVATION SCIENCE AND TECHNOLOGY

ISSUE 7, PART 1 / JULY 2026

 Acceptance of papers

**Acceptance of
papers**

Published monthly

Topics

economics,
technology, social
sciences

EDITOR-IN-CHIEF:

Mirzaliyev Sanjar Makhmatjon ugli

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Makhmudov Nosir Makhmudovich
DSc., Prof., Academician

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli – Senior
lecturer at TSUI

THE SCIENTIFIC-POPULAR ELECTRONIC
JOURNAL **"INNOVATION SCIENCE AND
TECHNOLOGY"** HAS BEEN REGISTERED
UNDER THE NUMBER **C-5669633** BY THE
AGENCY FOR INFORMATION AND MASS
COMMUNICATIONS (AOKA) OF THE
REPUBLIC OF UZBEKISTAN, EFFECTIVE
FROM OCTOBER 9, 2024.

CONTACTS

Phone: **+998 50 737 87 88**

Website: <https://ist-journal.uz>

Email: innovationist2025@gmail.com

The scientific electronic journal "Innovation Science and Technology" has been included in the list of scientific publications recommended for the publication of main scientific results of dissertations for the award of PhD and DSc degrees in economics and technical sciences, in accordance with the Resolution No. 370 of the Presidium of the Higher Attestation Commission of the Republic of Uzbekistan, dated May 8, 2025.

Editorial board:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich,
Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor

Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of
Economic Sciences (DSc), Professor

Cham Tat Huei,
Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)

Muhammad Imran Sadiq
Doctor of Philosophy in Economics (PhD), Professor,
Malaysia

Ahmed Aziz Ismail
Doctor of Technical Sciences (DSc),
Professor (Egypt)

Lee Chin
Doctor of Philosophy in Economics (PhD), (Malaysia)

Asongu Simplice
Doctor of Philosophy in Economics (PhD), Cameroon

Rui Dang
Doctor of Chemistry (DSc), Professor, China

Zahoor Ahmed
Doctor of Philosophy in Economics (PhD), Turkey

Shujaat Abbas
Doctor of Philosophy in Economics (PhD), Russia

Tina A Coffelt
Doctor of Philosophy in Educational Sciences (PhD),
USA

Abdikarimova Dinara Rustamxanovna
Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Kurbonbekova Mohichehra Turobjonovna
Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Alimardonov Ilkhom Muzrabshokovich
Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Razakova Barno Sayfiyeva
Doctor of Philosophy in Economics (PhD)

Khasanov Sarvar Ulugbek ugli
Doctor of Philosophy in Economics (PhD)

Kholikova Rukhsora Sanjarovna
Associate Professor (PhD)

CONTENTS

PLATFORM MIDDLEWARE-MANAGEMENT: FROM RESOURCE CONTROL TO INTERACTION COORDINATION IN DIGITAL SERVICE ECOSYSTEMS.....	8
Ilgor Abdullayev	
APPROACHES TO IMPROVING KNOWLEDGE EXCHANGE PROCESSES IN INDUSTRIAL CLUSTERS.....	16
Mamadaliyev Anaxxon Ziyodillayevich	
IMPROVING EXPENDITURE ACCOUNTING IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS	21
Islom Ergash ugli Khonimqulov	
MANAGEMENT OF FOREIGN EXCHANGE AND CONCENTRATION RISKS IN THE OPERATIONS OF COMMERCIAL BANKS	26
Qurbonov Ilhom Jumaqulovich	
WAYS TO IMPROVE THE USE OF NATURAL RESOURCES IN THE DEVELOPMENT OF HEALTH SERVICES.	29
Sobirov Kayum Xamraevich	
REGIONAL BANKING MARKET TRENDS FOR RETAIL DEVELOPMENT	33
Salamov Islom Tashqazaqovich	
REFORMS UNDERTAKEN IN THE REPUBLIC TO INCREASE PRODUCTION CAPACITY AT FOOD INDUSTRY ENTERPRISES	37
Gulmatov Sunnatillo Nurillayevich	
PROSPECTS FOR USING ISLAMIC FINTECH TECHNOLOGIES IN SMALL BUSINESS FINANCING IN UZBEKISTAN	44
Toshxo'jayev Abduqodirxon Abdulmansurxon ugli	
ADAPTIVE CONCEPT OF HUMAN CAPITAL MANAGEMENT: A NEW PARADIGM FOR SUSTAINABLE ECONOMIC GROWTH	51
Dinora Qudrat qizi Yusubboyeva	
MECHANISMS FOR ENHANCING EDUCATION SERVICE QUALITY IN DEVELOPING YOUTH ENTREPRENEURSHIP IN THE ARAL SEA REGION.....	58
Raxmanov Raxmanbergan Abdullayevich	
CONCEPTUAL FOUNDATIONS OF IMPLEMENTING AGILE MANAGEMENT IN PUBLIC ADMINISTRATION	62
Sayfiyev Jasur Ravshanovich	
SCIENTIFIC PERSPECTIVES OF WORLD, EUROPEAN, AND CIS SCHOLARS ON ENTREPRENEURSHIP DEVELOPMENT AND FINANCIAL SUPPORT: A COMPARATIVE ANALYSIS	70
Inobatov Abror Boshlarovich	
SUSTAINABILITY REPORTING AND ESG AUDITING: EMERGING TRENDS IN CORPORATE ACCOUNTABILITY.....	84
Turabekov Bekali, Eshpulatova Zaynab	
ИНДИКАТОРЫ ОЦЕНКИ И МОНИТОРИНГА РАЗВИТИЯ ЖЕНСКОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В УЗБЕКИСТАНЕ	91
Хусанова Зулфия Рахматуллаевна	
A METHODOLOGICAL APPROACH TO DIGITALIZING INTERNAL AUDIT IN COMMERCIAL BANKS BASED ON THE CONTINUOUS AUDITING CONCEPT	95
Narziyev Xayotjon Azamatovich	
AN AUTHOR'S APPROACH TO THE CLASSIFICATION OF FINANCIAL INVESTMENTS BY MEASUREMENT BASIS FOR ACCOUNTING AND AUDITING PURPOSES	102
Jumamurodov To'libay Yeldashbayevich	
ENHANCING THE CONTINUOUS MONITORING PROCEDURE FOR IDENTIFYING IMPAIRMENT INDICATORS OF NON-CURRENT ASSETS IN JOINT-STOCK COMPANIES.....	107
Fayzullayev Begzod Baxtiyor o'g'li	

THE INTERRELATIONSHIP BETWEEN MATERIALITY AND AUDIT RISK IN PUBLIC-SECTOR INTERNAL AUDITING AND THEIR APPLICATION WITHIN A UNIFIED METHODOLOGICAL FRAMEWORK.....	114
Ismatillayev Baypo'lat Xushvaqtovich	
THE NATURE, DEFINITION AND CLASSIFICATION OF INTERNAL AUDIT OF PUBLIC PROCUREMENT	122
Rajabov Shukhrat Ismayilovich	
A METHODOLOGY FOR THE COMPOSITE ASSESSMENT OF THE MATURITY OF INTERNAL AUDIT FUNCTIONS IN COMMERCIAL BANKS.....	128
Ismailov Azizbek Madaminovich	
THE ECONOMIC SUBSTANCE OF THE CONCEPT OF "RISK-BASED INTERNAL AUDITING" AND THE THEORETICAL FOUNDATIONS OF ITS APPLICATION IN LIGHT INDUSTRY ENTERPRISES	136
Shahlo Mahmatmurodovna Tojiyeva	
THE INSTITUTIONAL MECHANISM FOR THE INNOVATIVE DEVELOPMENT OF THE RAILWAY NETWORK.....	143
Muradov Bakhrom Akramjanovich	
ТЕОРЕТИЧЕСКОЕ ОПРЕДЕЛЕНИЕ ОСНОВНЫХ СТАТИЧЕСКИХ ХАРАКТЕРИСТИК ОПТОЭЛЕКТРОННЫХ ДИСКРЕТНЫХ ПРЕОБРАЗОВАТЕЛЕЙ ПЕРЕМЕЩЕНИЙ С ПОЛЫМИ И ВОЛОКОННЫМИ СВЕТОВОДАМИ.....	148
Умид Садирдинович Холматов	
ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫЙ РАЗРЫВ В ЗАЩИТЕ ЗАЁМЩИКОВ: ЭМПИРИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ НАЧИСЛЕНИЯ ПРОЦЕНТОВ И НЕУСТОЙКИ ПОСЛЕ СУДЕБНОГО ВЗЫСКАНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ..	155
Жаксымуратов Бахрам Раджович	
PROSPECTS FOR SMALL BUSINESS DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF THE GREEN ECONOMY.....	164
Abdurakhimov Iskandar Nodirjon o'g'li	
DIGITAL PAYMENT ADOPTION IN TOURISM: FACTORS INFLUENCING ACCEPTANCE IN SAMARKAND, UZBEKISTAN	169
Nazarova Kamola Sultonmurod qizi	
CHANGE MANAGEMENT IN THE ADOPTION OF BIM TECHNOLOGY IN UZBEKISTAN'S CONSTRUCTION PROJECTS: A CONCEPTUAL APPROACH BASED ON THE ADKAR MODEL.....	176
Shaxlo Baxtiyor qizi G'ulomova	
SMART DESTINATIONS, SMARTER JOURNEYS: SCIENCE, INNOVATION, AND THE DIGITAL TRANSFORMATION OF GLOBAL TOURISM.....	182
Sirojiddinova Shahrizoda, Nasimov Dilmurod Abdulloyevich	
SELECTION OF INPUT MAGNITUDE FOR INVESTIGATING KINEMATIC AND STRUCTURAL PARAMETERS OF VSH PTM ELLIPTICAL DRUM COTTON PICKING APPARATUS	186
Abdazimov Anvar, Ravutov Shavkat, Rajapbayev Umidjon	
BIOGAS GENERATION AND PRACTICAL IMPLEMENTATION IN UZBEKISTAN: TECHNOLOGICAL ASPECTS AND STATISTICAL ASSESSMENT	191
Eshbekov Mukhriddin, Khudoyqulov Zokir	
THE ROLE OF YOUTH ENTREPRENEURSHIP ENTITIES IN INDUSTRIAL DEVELOPMENT: AN EMPIRICAL ANALYSIS.....	198
Mirzatov Baxtiyor Toxirovich	
MODERN FORMWORK SYSTEMS FOR MONOLITHIC CONSTRUCTION: CHALLENGES AND APPLICATION POTENTIAL OF BASALT FIBER REINFORCED POLYMER COMPOSITES	202
Ali Narbabayevich Soatov, Husniddin Tolibovich Hasanov	
CREATING A PATIENT ELECTRONIC MEDICAL RECORD FROM MEDICAL CONVERSATIONS USING NATURAL LANGUAGE PROCESSING.....	209
Ibragimov Sanjarbek Salijanovich	
РАЗРАБОТКА МЕТОДОВ И АЛГОРИТМОВ ПАРАМЕТРИЧЕСКОГО 3D-МОДЕЛИРОВАНИЯ ОДЕЖДЫ С УЧЁТОМ АНТРОПОМЕТРИЧЕСКИХ ХАРАКТЕРИСТИК ФИГУРЫ ЧЕЛОВЕКА	217
Каримбердиева Мохинур Шерзод кизи	
O'ZBEKISTONDA SUG'URTA BOZORINING O'SISHI VA PASAYISHI: 1991-2026 YILLAR DINAMIKASINING TAHLILI	225
Ismailov Shaxobiddin	

O'ZBEKISTONDA SUG'URTA BOZORINING O'SISHI VA PASAYISHI: 1991-2026 YILLAR DINAMIKASINING TAHLILI

Ismailov Shaxobiddin

Magistrant,

O'zbekiston xalqaro islomshunoslik akademiyasi

<https://orcid.org/0009-0009-8811-2894>

sh.ismailov@mail.ru

Abstract. This article examines the development dynamics of Uzbekistan's insurance market during 1991–2026 based on an economic analysis. It analyzes the periods of growth and decline in the insurance market, as well as the institutional, macroeconomic, and legal factors influencing its development. The study scientifically substantiates the key development trends and future prospects of the insurance market.

Keywords: insurance market, Uzbekistan, insurance penetration, market liberalization, takaful.

Annotatsiya. Mazkur maqolada O'zbekiston sug'urta bozorining 1991–2026-yillardagi rivojlanish dinamikasi iqtisodiy tahlil asosida o'rganiladi. Sug'urta bozorining o'sish va pasayish bosqichlari, ularga ta'sir etuvchi institutsional, makroiqtisodiy va huquqiy omillar tahlil qilinib, bozor rivojlanishining asosiy tendensiyalari hamda istiqbollari ilmiy jihatdan asoslanadi.

Kalit so'zlar: sug'urta bozori, O'zbekiston, sug'urta qamrovi, bozor liberallasuvi, takaful.

Аннотация. В статье на основе экономического анализа исследуется динамика развития страхового рынка Узбекистана за период 1991–2026 годов. Проанализированы этапы роста и спада страхового рынка, а также институциональные, макроэкономические и правовые факторы, влияющие на его развитие. Научно обоснованы основные тенденции и перспективы дальнейшего развития страхового рынка.

Ключевые слова: страховой рынок, Узбекистан, страховое проникновение, либерализация рынка, такафул.

KIRISH

Har qanday o'tish iqtisodiyotidagi sug'urta bozori moliyaviy institutlarni shakllantirishning kengroq jarayoniga oydinlik kirituvchi muhim ko'zgu vazifasini bajaradi, chunki sug'urta uy xo'jaliklarining jamg'arma xulqi, korxonalarning risklarni boshqarishi va davlatning tartibga solish salohiyati kesishgan nuqtada turadi. O'zbekiston misolida 1991-yildagi mustaqillik bilan 2026-yilning hozirgi davrini ajratib turuvchi o'ttiz besh yil yo'qdan bor qilingan bozorning deyarli butun hayot siklini o'z ichiga oladi. Sovet O'zbekistonida xususiy sug'urta sanoati hech qanday jiddiy ma'noda mavjud emas edi; bu faoliyat yagona davlat tashkiloti — Gosstrax orqali amalga oshirilgan va u riskni baholovchi sug'urtachidan ko'ra ko'proq standartlashtirilgan badallarni yig'uvchi ma'muriy kanal sifatida ishlardi. Shu sababli 1991-yildan keyin mamlakat oldida turgan vazifa mavjud bozorni isloh qilish emas, balki uni butunlay yangidan qurish edi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

O'tish iqtisodiyotlarida sug'urta bozorining rivojlanishiga oid ilmiy adabiyotlar mazkur tadqiqotning konseptual asosini tashkil etadi. Markaziy va Sharqiy Yevropa hamda sobiq Sovet Ittifoqi mamlakatlari bo'yicha olib borilgan qiyosiy tadqiqotlarda sug'urta bozorlari moliyaviy rivojlanish ketma-ketligida bank tizimidan ortda qolishi qayd etiladi. Buning sababi sug'urtaga bo'lgan talabning nafaqat aholi daromadlariga, balki xususiy mulkchilikning rivojlanishi, shartnomalarning huquqiy ijrosi va institutsional ishonch darajasiga ham bog'liqligidir [1]. Ushbu holat O'zbekistonda bank tizimidagi islohotlar sug'urta bozorining chuqurlashuvidan oldinroq amalga oshirilganini izohlaydi.

Adabiyotlarning yana bir yo'nalishi sug'urta qamrovi va iqtisodiy o'sish o'rtasidagi bog'liqlikni o'rganadi. "S-egri chizig'i" gipotezasiga ko'ra, jon boshiga daromad ortishi bilan sug'urta qamrovi dastlab sekin o'sadi, muayyan darajadan so'ng tezlashadi va yetuk bozorlarda barqarorlashadi. Ushbu yondashuv nuqtayi nazaridan O'zbekiston sug'urta bozori uzoq vaqt davomida rivojlanish egri chizig'ining quyi bosqichida qolgan. Sug'urta mukofotlarining YalMdagi ulushi bir foizdan past darajada saqlanib, bu rivojlanayotgan davlatlar

o'rtacha ko'rsatkichidan sezilarli darajada kam bo'lgan [2]. Mazkur holat bozor rivojlanishi nafaqat sug'urta xizmatlari taklifiga, balki aholining to'lov qobiliyati, moliyaviy savodxonligi va sug'urtaga bo'lgan ishonchiga ham bog'liqligini ko'rsatadi.

O'zbekistonga oid tadqiqotlarda sug'urta bozorining institutsional shakllanishi, davlat ishtirokidagi sug'urta kompaniyalarining dastlabki mavqeyi, xususiy va aksiyadorlik kompaniyalarining bosqichma-bosqich litsenziyalanishi, hayot sug'urtasi va umumiy sug'urta tarmoqlarining ajratilishi hamda tartibga solish tizimining takomillashuvi yoritilgan. So'nggi tadqiqotlarda takaful xizmatlarini rivojlantirish an'anaviy sug'urta mahsulotlaridan diniy qarashlari sababli foydalanmaydigan aholi qatlamlarini bozorga jalb qilish vositasi sifatida baholanmoqda.

Ilmiy adabiyotlar tahlili sug'urta bozorining rivojlanishi makroiqtisodiy barqarorlik, tartibga solish sifati, institutsional salohiyat va mahsulotlar innovatsiyasining o'zaro uyg'unligiga bog'liq ekanini ko'rsatadi. Bozor pasayishlari esa valuta beqarorligi, tartibga solishdagi kamchiliklar yoki ixtiyoriy talab bilan mustahkamlanmagan majburiy sug'urta turlarining kengayishi kabi omillar ta'sirida yuzaga kelishi mumkin.

Shuningdek, adabiyotlarda sug'urta bozorining nominal o'sishi va haqiqiy chuqurlashuvi o'rtasidagi farq alohida ta'kidlanadi. Sug'urta mukofotlari qiymatining ortishi har doim ham bozorning iqtisodiyotdagi roli kuchayganini anglatmaydi. Haqiqiy chuqurlashuv sug'urta qamrovining kengayishi, mahsulotlar tarkibining diversifikatsiyalashuvi, ixtiyoriy sug'urtaga bo'lgan talabning oshishi va sug'urtaning uy xo'jaliklari moliyaviy rejalashtirishdagi roli kuchayishi bilan namoyon bo'ladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda O'zbekiston sug'urta bozorining 1991–2026-yillardagi rivojlanish dinamikasini o'rganish uchun tavsifiy, qiyosiy, tarixiy va iqtisodiy-mantiqiy tahlil usullaridan foydalanildi. Sug'urta bozorining shakllanish bosqichlari, o'sish va pasayish davrlari, shuningdek, ularga ta'sir etuvchi makroiqtisodiy, institutsional va huquqiy omillar davriy yondashuv asosida tahlil qilindi.

Tadqiqot ekonometrik tahlildan ko'ra mavjud statistik ma'lumotlarni tizimlashtirish va talqin qilishga asoslandi. Bunga O'zbekiston sug'urta bozori bo'yicha 1990-yillar va 2000-yillarning boshiga oid ma'lumotlarning parchalanganligi, keyingi davrlarda esa statistik axborotlarning bosqichma-bosqich tizimlashtirilgani sabab bo'ldi. 2017-yildan boshlab tartibga soluvchi organlar tomonidan sug'urta bozoriga oid batafsil statistik ma'lumotlarning muntazam e'lon qilinishi tahlil imkoniyatlarini kengaytirdi.

Tahlilda yalpi sug'urta mukofotlari, sug'urta to'lovlari, litsenziyaga ega sug'urta tashkilotlari soni, majburiy va ixtiyoriy sug'urta turlarining ulushi, sug'urtachilarning umumiy investitsiya portfeli hamda sug'urta mukofotlarining YalMga nisbati kabi ko'rsatkichlardan foydalanildi. Mazkur ko'rsatkichlar asosida bozorning nominal o'sishi, haqiqiy chuqurlashuvi va tarkibiy o'zgarishlari baholandi.

Maqola matnini tayyorlash, statistik va ilmiy manbalarni tizimlashtirish, davriy bosqichlarni guruhlash hamda ayrim tahliliy xulosalarni aniqlashtirish jarayonida sun'iy intellekt vositalaridan 10 foizgacha foydalanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Mustaqillikning dastlabki o'n yilligida murakkab makroiqtisodiy sharoitda institutsional tizimni shakllantirish masalasi ustuvor ahamiyat kasb etdi. Sovet davridagi Gosstrax tuzilmasi faoliyati yakunlangach, davlat sug'urta faoliyatini yangi tashkil etilgan tuzilmalar — eng avvalo, keyinchalik "O'zbekinvest"ga aylangan milliy sug'urta kompaniyasi va "O'zagrosug'urta" agrar sug'urta kompaniyasi atrofida qayta tashkil etdi hamda kichik miqdordagi xususiy kompaniyalarni ro'yxatdan o'tkazishga ruxsat berdi. Sug'urta faoliyati to'g'risidagi dastlabki qonunchilik asosida huquqiy poydevor yaratilib, litsenziyalash talablari va sug'urtalovchilar faoliyatining asosiy yo'nalishlari belgilandi. Biroq ushbu davrda ijro salohiyati va nazorat mexanizmlari hali shakllanish bosqichida edi.

Makroiqtisodiy sharoitlar bu yillarda sug'urtaga bo'lgan tabiiy talabni chekladi. 1990-yillarning boshidan o'rtalarigacha kuzatilgan yuqori inflyatsiya sug'urta mukofotlari va zaxiralarining real qiymatini keskin pasaytirib, uzoq muddatli shartnomalar, ayniqsa, hayot sug'urtasining rivojlanishini murakkablashtirdi. Uy xo'jaliklarining ixtiyoriy sug'urta qoplamasini sotib olish uchun ortiqcha daromadlari va sug'urta xizmatlariga bo'lgan ishonchi cheklangan edi. Shu sababli mavjud bozor, asosan, korporativ va majburiy sug'urta turlariga tayandi. 1998–1999-yillarda Rossiya moliyaviy inqirozi ta'sirida yuzaga kelgan mintaqaviy moliyaviy beqarorlik sug'urta bozorining rivojlanish sur'atini susaytirdi hamda uning iqtisodiyotdagi o'rni hali cheklanganligini ko'rsatdi.

1990-yillardagi inflyatsion muhit sug'urta faoliyatiga nima sababdan sezilarli ta'sir ko'rsatganini alohida ta'kidlash o'rinlidir. Sug'urta, mohiyatan, joriy mukofot evaziga kelajakda ma'lum summani to'lash majburiyatidir. Sug'urta shartnomasi ifodalangan valutaning xarid qobiliyati oldindan aniq prognoz qilinmaydigan darajada pasayganda, mazkur majburiyatning real qiymati ham kamayadi. Bir yillik hayot sug'urtasidan boshqa sug'urta

turlari uchun ushbu ta'sir nisbatan cheklangan, chunki shartnomalar har yili qayta baholanishi mumkin. Biroq hayot sug'urtasi va boshqa uzoq muddatli mahsulotlar uchun ta'sir kuchliroq bo'ladi, chunki uy xo'jaliklari kelajakdagi real to'lov miqdorini oldindan baholash qiyin bo'lgan shartnomalarga o'z jamg'armalarini yo'naltirishdan ehtiyot bo'ladilar. Mamlakat tarixining uzoq davrida hayot sug'urtasi segmentining sust rivojlanganligini aynan mazkur davr bilan bog'lash mumkin, chunki moliyaviy vositachilar orqali uzoq muddatli jamg'arishga bo'lgan ishonch pasaygan edi. Ushbu dastlabki ishonchsizlikning ta'siri uzoq muddat saqlanib, uy xo'jaliklarining sug'urta xizmatlariga munosabatini shakllantirdi.

Ikkinchi bosqich iqtisodiy jarayonlar davlat tomonidan faol tartibga solingan sharoitda bosqichma-bosqich institutsional mustahkamlanish bilan tavsiflandi. 2000-yillarning boshida sug'urta faoliyati uchun yanada izchil huquqiy asos qabul qilindi, nazorat mas'uliyati Moliya vazirligi doirasida aniqlashtirildi va minimal kapital talablari bosqichma-bosqich oshirildi. Bu sohani mustahkamlash va moliyaviy barqarorligi yetarli bo'lmagan sug'urtachilar faoliyatini tartibga solishga xizmat qildi. 1990-yillarda ko'paygan litsenziyalangan sug'urtachilar soni yaxshiroq kapitallashtirilgan, ko'pchiligi davlat yoki yirik banklar bilan bog'liq bo'lgan kichikroq guruh shaklida optimallashtirildi. Bu davrdagi o'sish real, ammo notekis bo'lib, ixtiyoriy chakana talabdan ko'ra ko'proq majburiy va korporativ sug'urta faoliyati hisobiga yuzaga keldi. Majburiy sug'urta turlarining, xususan, transport vositalari egalarining majburiy fuqarolik javobgarligi, ish beruvchining fuqarolik javobgarligi va javobgarlik sug'urtasining turli shakllari joriy etilishi hamda kengaytirilishi barqaror sug'urta mukofotlari bazasini ta'minladi va aholining sug'urta mexanizmlari haqidagi tushunchalarini kengaytirdi. Davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanadigan agrar sug'urta ham paxta va g'allaning iqtisodiyotdagi ahamiyatiga mos ravishda rivojlandi. Biroq ixtiyoriy segment, ayniqsa, hayot sug'urtasi yetarli darajada rivojlanmagan bo'lib qoldi. Bunga uy xo'jaliklari jamg'armalarining cheklanganligi, uzoq muddatli investitsiya vositalarining yetarli emasligi va uzoq muddatli shartnomalarga bo'lgan talabni kamaytiruvchi inflyatsion kutilmalar ta'sir ko'rsatdi.

Ushbu bosqichning so'nggi yillari bozor rivojlanishiga ta'sir etuvchi ayrim muammolarni namoyon etdi. Taxminan 2014-yildan boshlangan tovar narxlarining pasayishi va mintaqaviy iqtisodiy faollikning sekinlashuvi, shuningdek, 2017-yildagi liberallashtirish jarayoniga hamroh bo'lgan valyuta kursining sezilarli o'zgarishi sug'urta mukofotlarining real qiymatiga hamda talabga ta'sir ko'rsatdi. Xorijiy valyutada hisoblanganda, milliy valyutada barqaror o'sayotgandek ko'ringan bozorning rivojlanish sur'ati nisbatan pastroq namoyon bo'ldi. Shunday qilib, institutsional mustahkamlanish bosqichi yanada barqaror tuzilmani shakllantirdi, biroq sug'urta talabining sayozligi va majburiy turlarga yuqori darajada bog'liqligi bilan bog'liq masalalar saqlanib qoldi.

2016-yildan keyin iqtisodiy siyosat yo'nalishidagi o'zgarishlar bozor tarixidagi muhim burilish nuqtasiga aylandi. 2017-yil sentabr oyida valyuta rejimining liberallashtirilishi mavjud cheklovlarini kamaytirib, kengroq moliyaviy islohotlar dasturi doirasida sug'urta bozorini modernizatsiya qilish uchun yangi imkoniyatlar yaratdi. Tartibga solish tizimi takomillashtirilib, xalqaro amaliyotga bosqichma-bosqich moslashtirildi, to'lov qobiliyati, zaxiralarni shakllantirish va shaffoflik bo'yicha talablar kuchaytirildi. Shuningdek, sug'urta qamrovini oshirish va hayot sug'urtasi segmentini rivojlantirish bo'yicha aniq maqsadlar belgilandi.

Shunga qaramay, islohotlar bosqichida tarixan shakllangan ayrim cheklovlar saqlanib qoldi. Sug'urta qamrovi ortgan bo'lsa-da, uning YalMdagi ulushi bir foizdan ancha past darajada qoldi. Bu holat bozorning amaliy jihatdan chuqurlashuvi tartibga solish tizimining modernizatsiyalashuviga nisbatan sekinroq kechganini ko'rsatadi. 2020-yildagi COVID-19 pandemiyasi yangi iqtisodiy murakkabliklarni yuzaga keltirdi: u iqtisodiy faollik va sug'urtaning ayrim turlariga salbiy ta'sir ko'rsatgan bo'lsa-da, ayni paytda sog'liq va hayot bilan bog'liq xatarlar haqida jamoatchilik xabardorligini oshirdi hamda raqamli xizmat kanallariga o'tishni jadallashtirdi. Natijada pandemiyaning sug'urta bozoriga ta'siri turli yo'nalishlarda namoyon bo'lib, keyingi rivojlanish bosqichi uchun yangi shart-sharoitlarni shakllantirdi.

Eng so'nggi bosqich eng tez o'sish qayd etilgan davr bo'ldi. Yalpi mukofotlar 2023-yilda taxminan 8,1 trillion so'mga va mavjud baholarga ko'ra, 2025-yilga kelib taxminan 13,5 trillion so'mga ko'tarildi. Bu ikki yil ichida qariyb uchdan ikki qismga kengayish bo'lib, inflyatsiya sur'atidan ancha yuqori. Sug'urtachilarning yig'ma investitsiya portfelli ham parallel ravishda o'sib, 9,6 trillion so'mga yaqinlashdi, bu sohaning shunchaki mukofot yig'uvchi emas, balki institutsional investor sifatidagi roli mustahkamlanayotganidan dalolat beradi [4]. So'nggi ekonometrik prognozlar ham bu jadallashuvni sohaning raqamli transformatsiyasi bilan bog'laydi [5].

Bu jadallashuvni bir necha omil birgalikda keltirib chiqardi. Tartibga solishning davom etgan modernizatsiyasi ishonchni oshirdi va ruxsat etilgan mahsulotlar to'plamini kengaytirdi. Raqamli tarqatish — onlayn savdo, mobil ilovalar va bank platformalari bilan integratsiya — mijozlarni jalb qilish xarajatlarini kamaytirdi va ilgari bozordan tashqarida bo'lgan mijozlarga yetib borish imkonini yaratdi. Salomatlik, sayohat va turli mulk qoplamalarini o'z ichiga olgan yangi turlarning rivojlanishi mahsulot tarkibini kengaytirdi, takaful vositalarining joriy etilishi esa diniy sabablarga ko'ra an'anaviy sug'urtadan tortingan aholi qatlamlari uchun bozor imkoniyatlarini kengaytirdi. Uy xo'jaliklari daromadlarining o'sishi va tobora shaharlashib borayotgan aholi potensial mijozlar bazasini kengaytirdi.

Shunga qaramay, har bir oldingi bosqichga hamroh bo'lgan ogohlantirishlar hamon o'rinli. Kengayish hamon

majburiy turlar va korporativ biznes ta'sirida; hayot sug'urtasi o'sayotgan bo'lsa-da, hamon umumiy hajmning kichik ulushini tashkil etadi; sug'urta qamrovi esa jadal mukofot o'sishiga qaramay, bir foizlik chegaradan qat'iy oshib o'tmadi. Shu sababli 2022–2026-yillardagi jadallashuvni bozor tarixidagi eng kuchli o'sish davri sifatida tushunish to'g'ri, ammo u 1991-yildan beri sohani belgilab kelgan tarkibiy sayozlikni hali o'zgartirmagan.

Yuqorida keltirilgan davrlashtirish ko'rsatkichlarni bevosita ko'rib chiqish orqali aniqlashtirilishi mumkin. 1-jadval bozorning to'rt bosqich bo'yicha sifat jihatidan rivojlanish trayektoriyasini o'zgarishning ustuvor yo'nalishiga ta'sir ko'rsatuvchi asosiy omillar bilan yonma-yon qo'yib umumlashtiradi. Undan ko'rinadiki, bozor nominal mukofotlar bo'yicha hech qachon barqaror pasayishni boshdan kechirmagan; aksincha, qisqarish davrlari, asosan, real ko'rsatkichlarda, qamrov nisbatlarida va xorijiy valyutaga moslashtirilgan taqqoslashlarda namoyon bo'ladi.

1-jadval. O'zbekiston sug'urta bozorining rivojlanish bosqichlari, 1991–2026-yillar

Bosqich	Davr	Yo'nalish	Asosiy omillar
Shakllanish	1991–2001	Turg'unlik / real pasayish	Giperinflyatsiya, zaif institutlar, 1998–99 mintaqaviy inqirozi
Mustahkamlanish	2002–2016	Sekin, notekis o'sish	Majburiy turlar, kapital talablari, davlat sug'urtachilari; 2014–17 valuta tangligi
Islohot	2017–2021	Jadallashuv	Valuta liberallashuvi, xorijiy ishtirok, kuchaytirilgan tartibga solish; COVID-19
Raqamlashtirish	2022–2026	Jadal o'sish	Raqamli tarqatish, takaful, mahsulot diversifikatsiyasi, daromadlar o'sishi

Izoh: Yo'nalishlar real va qamrovga moslangan tendensiyalarga ishora qiladi; nominal so'm mukofotlari inflyatsiya va valuta qadrsizlanishi tufayli ko'p yillarda oshgan.

2-jadval tahlil uchun miqdoriy tayanch bo'lib xizmat qiluvchi eng ishonchli so'nggi miqdorlarni taqdim etadi. Raqamlar 2023–2025-yillar oralig'ida aniq nominal kengayishni ko'rsatadi: yalpi mukofotlar 8,1 dan taxminan 13,5 trillion so'mga oshgan va sug'urtachilar investitsiyalari 9,6 trillion so'mga yetgan. 2026-yil ko'rsatkichlari mavjud tendensiya va yozish vaqtidagi dastlabki ko'rsatkichlarga mos prognozdir.

2-jadval. Sug'urta bozorining tanlangan ko'rsatkichlari, 2023–2026

Ko'rsatkich	2023	2024	2025 (taxm.)	2026 (prognoz)
Yalpi mukofotlar (trln so'm)	8,1	10,6	13,5	16,0–17,0
Sug'urtachilar investitsiyalari (trln so'm)	m.y.	7,8	9,6	11,0+
Penetratsiya (YaIM %)	~0,7	~0,8	~0,9	~1,0
Ixtiyoriy turlar ulushi (%)	ortmoqda	ortmoqda	ortmoqda	ortmoqda

Izoh: 2023 va 2025-yillardagi sug'urta mukofotlari hamda 9,6 trln so'mlik investitsiya ko'rsatkichi soha hisobotlaridan olingan; oraliq va 2026-yil qiymatlari interpolatsiya yoki prognoz asosida hisoblangan. Qamrov nisbatlari taxminiy.

Agrar sug'urta O'zbekiston sharoitida qishloq sektorining markaziy iqtisodiy va ijtimoiy ahamiyati tufayli alohida o'rin egallaydi. Paxta, g'alla va boshqa ekinlarni qamrab oluvchi davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanadigan sxemalar erta va nisbatan barqaror mukofot manbasini ta'minladi. Agrar qoplamani subsidiyalash dehqonchilik sektori iqtisodiyot uchun juda muhim bo'lgani sababli uni ob-havo va zararkunandalar xavfiga ochiq qoldirmaslik zarurligi haqidagi siyosiy mulohazani aks ettirdi. Bu turdagi asosiy muammo riskni kvazifiskal transfer sifatida amalga oshirishdan ko'ra, uni haqiqatan ham uzatuvchi mahsulotlarni loyihalashdan iborat bo'lgan. Indeksqa asoslangan hamda parametrik agrar mahsulotlarga bo'lgan so'nggi qiziqish yog'ingarchilik yoki harorat chegaralari kabi obyektiv ko'rsatkichlar asosida to'lovni amalga oshiruvchi yanada murakkab yondashuvga o'tilayotganini ko'rsatadi.

Hayot sug'urtasi segmenti bozordagi eng aniq tarkibiy bo'shliq va O'zbekistonni rivojlangan sug'urta bozorlaridan eng ko'p ajratib turuvchi yo'nalishdir. 1991-yildan buyon davrning katta qismida hayot sug'urtasi juda past darajada bo'lib, bu uzoq muddatli jamg'arma shartnomalarining jozibadorligini pasaytirgan monetar beqarorlik hamda hayot sug'urtalovchilari zaxiralarni joylashtirishi mumkin bo'lgan uzoq muddatli aktivlarning cheklanganligi bilan izohlanadi. 2017-yildan keyingi davr makroiqtisodiy barqarorlikning mustahkamlanishi va tartibga soluvchi organ tomonidan segmentning faol qo'llab-quvvatlanishi natijasida tiklanishning boshlanishi bilan tavsiflandi, biroq hayot sug'urtasi mukofotlari hamon umumiy hajmning kichik ulushini tashkil etmoqda. Hayot sug'urtasi uzoq muddatli uy xo'jaligi jamg'armalarini uzoq muddatli investitsiyalarga yo'naltiruvchi soha

bo'lgani uchun uning zaifligi shunchaki sug'urta bozoridagi bo'shliq emas, balki butun ichki kapital bozorining rivojlanishiga to'sqinlik qiluvchi omildir.

Qayta sug'urta yo'nalishini ham eslatib o'tish kerak, chunki u ichki bozorning yirik va halokatli risklarni o'zlashtirish qobiliyatini belgilaydi. Cheklangan kapitalga ega kichik bozor o'z balansida katta risklarni ushlab tura olmaydi va riskning bir qismini xalqaro qayta sug'urtalovchilarga berishi kerak. Bu, bir tomondan, ichki sug'urtalovchilarni barqarorlashtirsa, ikkinchi tomondan, ularni global narx sikllariga bog'laydi. Shu sababli milliy qayta sug'urta salohiyatini rivojlantirish, xalqaro qayta sug'urta xizmatlaridan doimiy foydalanish imkoniyati bilan birga, sohaning institutsional yetilishining muhim qismidir. Bu bir vaqtning o'zida ko'plab sug'urta qildiruvchilarga ta'sir qilishi mumkin bo'lgan, ob-havo bilan bog'liq korrelyatsiyalangan zararlarga duchor agrar va mulkiy sug'urta turlari uchun ayniqsa muhimdir.

Salomatlik va tibbiy sug'urta, sayohat sug'urtasi hamda turli javobgarlik va kasbiy javobgarlik mahsulotlari kichikroq, ammo jadal o'sayotgan ixtiyoriy sug'urta turlari majmuasini tashkil etadi. Ularning 2020-yildan keyingi kengayishi pandemiyadan keyin jamoatchilik munosabatining o'zgarishi va raqamli xaridlarning qulaylashuvi bilan ko'p jihatdan bog'liq. Nihoyat, takaful an'anaviy toifalarni qamrab olib, ularning bir nechtasida shariat talablariga muvofiq muqobillarni taklif qiladi [6]. Uning ahamiyati biror-bir yagona mahsulotda emas, balki aks holda sug'urta bozorida ishtirok etmaydigan mijozlarni jalb qilish orqali umumiy bozorni kengaytirish imkoniyatidadir. Ushbu sug'urta turlari bo'yicha o'sish tarkibi kelgusi yillarda bozor kengayishining nafaqat miqdorini, balki sifatini ham belgilaydi.

Tartibga solish tizimining modernizatsiyasi, ayniqsa, 2017-yildan keyin bozor rivojlanishining ikkinchi yirik harakatlantiruvchi omiliga aylandi. Valyuta kursining liberallashtirilishi, to'lov qobiliyati va zaxiralarni shakllantirish qoidalarining kuchaytirilishi, xalqaro standartlarga moslashuv hamda moliyaviy islohotlar kun tartibida sug'urta sohasiga ustuvor ahamiyat berilishi birgalikda sohaning ishonchligini oshirdi va mijozlar hamda xorijiy investorlarning faoliyatiga ta'sir ko'rsatuvchi institutsional risklarni kamaytirdi.

Rivojlanayotgan bozorlarda sug'urta qamrovi, odatda, YalMning ikki-to'rt foizini tashkil etadi, rivojlangan iqtisodiyotlarda esa ko'pincha sakkiz foizdan oshadi. Ushbu mezonlarga nisbatan O'zbekistonning bir foizdan past ko'rsatkichi [7], hatto so'nggi yillardagi jadal mukofot o'sishidan keyin ham, sug'urta bozorini yanada chuqurlashtirish uchun katta imkoniyatlar mavjudligini ko'rsatadi. Qo'shni Markaziy Osiyo iqtisodiyotlari bilan taqqoslash mintaqadagi umumiy tendensiyalarga yaqinroq natijalarni ko'rsatadi. Butun mintaqada daromad darajasiga nisbatan sug'urta bozorlari yetarlicha chuqurlashmagan bo'lib, bu tarixiy institutsional xususiyatlar, xomashyo bozorlariga bog'liq va o'zgaruvchan makroiqtisodiy muhit hamda aholi orasida risklarni boshqarishning norasmiy usullari keng tarqalganligi bilan izohlanadi.

Mamlakat o'zining daromad darajasi va institutsional yetukligiga ko'ra, S-egri chizig'i nazariyasida bashorat qilinadigan bosqichda turibdi. So'nggi jadallashuv makroiqtisodiy barqarorlik va tartibga solish tizimiga bo'lgan ishonch shakllangach yuzaga keladigan egri chiziqning ko'tarilish bosqichiga mos keladi.

Bozorning 2026-yildan keyingi trayektoriyasi so'nggi jadallashuvning haqiqiy chuqurlashuvga, ya'ni sug'urta qamrovining barqaror o'sishi hamda ixtiyoriy va hayot sug'urtasi tomon tarkibiy siljishga aylanishiga bog'liq bo'ladi. Buning uchun qulay omillar mavjud: yosh va shaharlashib borayotgan aholi, o'sayotgan daromadlar, shakllangan raqamli infratuzilma, takomillashayotgan tartibga solish asoslari va xorijiy tajribadan foydalanish imkoniyati. Agar ushbu omillardan samarali foydalanilsa, sug'urta qamrovi bir necha yil ichida YalMning bir foizidan oshib, rivojlanishning S-egri chizig'i bo'ylab ko'tarilishda davom etishi mumkin.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Umuman olganda, maqolada O'zbekiston sug'urta bozorining 1991-yilda sobiq Sovet Ittifoqi tugatilganidan keyingi davrdan 2026-yildagi mustahkamlanayotgan va raqamli texnologiyalarga asoslangan bozorga qadar bo'lgan o'sish hamda pasayish jarayonlari tahlil qilindi. To'rt bosqich aniqlandi: bozor arxitekturasini shakllantirilgan, ammo real chuqurlashuv yuqori inflyatsiya ta'sirida cheklangan shakllanish davri; ishonchliroq tuzilmani vujudga keltirgan, biroq majburiy sug'urta turlariga qaramlik saqlanib qolgan institutsional mustahkamlanish bosqichi; iqtisodiy liberallashtirish va o'sishning jadallashuvi bilan tavsiflangan 2017-yildan keyingi islohotlar bosqichi; hamda sug'urta mukofotlari taxminan 13,5 trillion so'mga yetgan va sug'urtachilarning investitsiyalari 9,6 trillion so'mga yaqinlashgan jadal raqamli o'sish bosqichi. Bozor so'm hisobida deyarli uzluksiz kengaygan, biroq sug'urta qamrovi deyarli butun davr davomida YalMning bir foizidan past bo'lib qolgan. Haqiqiy pasayish davrlari — 1990-yillarda, taxminan 2014–2017-yillarda va 2020-yildagi pandemiya davrida — asosan makroiqtisodiy hamda tashqi omillar ta'sirida yuzaga kelgan. O'sish majburiy sug'urta turlari, tartibga solish tizimining takomillashuvi, xorijiy kapital va texnologiyalar hisobiga ta'minlangan; uning imkoniyatlari esa monetar beqarorlik, ixtiyoriy talabning yetarli darajada shakllanmaganligi, cheklangan ishonch va mahsulotlar tarkibining torligi bilan cheklangan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Horvey S. S., Odei-Mensah J., Liebenberg A. P. Insurance market development and economic growth in Africa: Contingencies and thresholds of structural transformation // *Heliyon*. — 2024. — Vol. 10, No. 21. — Art. e40046. — DOI: 10.1016/j.heliyon.2024.e40046.
2. Athanasiadis S., Šulista M., Mrkvička T. Dependence relationship between insurance demand and some economic, financial, and socio-demographic factors: Evidence from different groups of European countries // *Insurance Markets and Companies*. — 2023. — Vol. 14, No. 1. — P. 110–120. — DOI: 10.21511/ins.14(1).2023.10.
3. Fernando K. D. U. D., Tharanga T. M. N., Dewasiri N. J., Sood K., Grima S., Thalassinis E. Insurance penetration and institutional spillover on economic growth: A dynamic spatial econometric approach on the Asian and Europe region // *Journal of Risk and Financial Management*. — 2023. — Vol. 16, No. 8. — Art. 365. — P. 1–21. — DOI: 10.3390/jrfm16080365.
4. O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi. O'zbekiston sug'urta bozori bo'yicha statistik hisobotlar. — Toshkent, 2017–2023. — Elektron resurs.
5. O'zbekiston Respublikasi Istiqbolli loyihalar milliy agentligi. Sug'urta bozori statistikasi va tahlili: 2024–2026-yillar bo'yicha rasmiy ma'lumotlar. — Toshkent, 2024–2026. — Elektron resurs. — Foydalanilgan sana: 30.07.2026.
6. Umarov X., Buriyev A. A., Hamid W. O'zbekiston sug'urta bozorining tahlilik sharhi // *Iqtisodiy taraqqiyot va tahlil*. — 2025. — Jild 3, № 4. — B. 244–251. — DOI: 10.60078/2992-877X-2025-vol3-iss4-pp244-251.
7. Khalikulova G., Mirzaliev S., Nomozov Q., Khalikulova Sh., Xodjaraxmanova N. Econometric analysis and forecasting of Uzbekistan's insurance market development in the era of digital transformation // *Proceedings of the 8th International Conference on Future Networks and Distributed Systems (ICFNDS '24)*. — New York : Association for Computing Machinery, 2024. — P. 1024–1033. — DOI: 10.1145/3726122.3726271.
8. Alimov Sh. Takoful sug'urta bozorining me'yoriy-huquqiy asoslari // *Iqtisodiy taraqqiyot va tahlil*. — 2026. — Jild 4, № 2. — B. 37–44. — DOI: 10.60078/2992-877X-2026-vol4-iss2-pp37-44.
9. Dadabayev U. Islom sug'urtasi — takofulning mohiyati, an'anaviy sug'urtadan farqli jihatlari // “Moliya bozorini rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari, zamonaviy tendensiyalari va istiqbollari” mavzusidagi III respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari. — 2024. — Jild 3, maxsus son. — B. 427–430. — DOI: 10.60078/2024-vol3-issM-pp427-430.

Proofreader: Zokir ALIBEKOV

Layout and Designer: Oloviddin Sobir ugli

2026. № 7

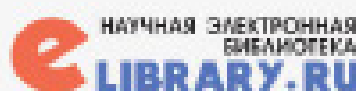
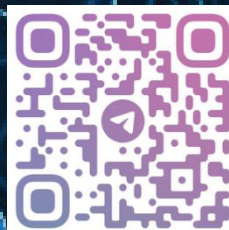
© When materials are reproduced, the INNOVATION SCIENCE AND TECHNOLOGY journal must be cited as the source. Authors are responsible for the accuracy of the information in materials and advertisements published in the journal. Editorial opinions may not always align with those of the authors. Submitted materials will not be returned to the editorial office.

To publish articles in this journal, you may submit articles, advertisements, stories, and other creative materials through the following links. Materials and advertisements are published on a paid basis.

You may subscribe to the journal at any time using the following details. Once subscribed, please send a screenshot or photo of your payment confirmation to our Telegram page @iqtisodiyot_77. Based on this, we will send the latest issue of the journal to your address each month.

“The journal “INNOVATION SCIENCE AND TECHNOLOGY” has been registered by the Agency for Information and Mass Communications under the Administration of the President of the Republic of Uzbekistan from 09.10.2024 under the registration number №390637. License number: C-5669633. PNFL: 30407832680027

Our address: Tashkent city, Yunusobod district, 19th block,
House 17.

Acceptance of articles

Published every
monthly

Directions

Social, economic, political,
technological, scientific

Scopus || Scientific electronic journal specializing in Scopus

CERTIFICATE NUMBER: №390637

**ORDER NUMBER ACCORDING TO
THE LICENSE REGISTER: C-5669633**

CONTACT:

Contact us
+998 50 737 87 88

Telegram channel
t.me/scopus_IST2100

Journal official website
<https://ist-journal.uz/index.php/IST>